

УДК 911.3

Мостова І.О., к.г.н., н.с.

*Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи
Національної академії наук України*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Ключові слова: міграція, молодь, молодіжна міграція, мобільність, міграційний оборот.

Вступ. Постановка проблеми. Молодіжні міграції є досить різноманітними та поширеними. В контексті міграції молоді люди визнані однією з найбільш мобільних соціальних груп. Так, молодь становить 30,0% від усіх мігрантів в світі. Тому не випадково, що молодіжна міграція все частіше стає предметом досліджень. Особливістю міграційного руху молодого населення України є його орієнтація на високорозвинені регіони, а основним напрямком залишається переміщення населення з регіональної периферії до обласних центрів та їх приміських зон. Така тенденція не лише зумовлює демографічні диспропорції, зокрема старіння населення, в сільській місцевості та малих містах, а й пришвидшує процеси депопуляції окремих територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика молодіжної міграції привертає до себе увагу багатьох фахівців. Дослідження різноманітних аспектів міграцій, що здійснюються молодими особами, висвітлено в працях експертів міжнародного рівня, таких як Д. Маккензі, Д. Массей тощо. Подібними дослідженнями в Україні займаються науковці НАН України, зокрема представники Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи – Е.М. Лібанова, О.В. Позняк, І.П. Майданік, О.А. Малиновська. Також відомі напрацювання в даній сфері С.В. Рязанцева, Н.І. Карпачової, О.М. Балакіревої і ін. Так як молодь становить значну частину усіх мігрантів в Україні, дослідження особливостей її переміщень завжди залишатимуться актуальними.

Формування цілей. Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз міграційної активності молоді в Україні, для реалізації якої були вирішені певні завдання. Проаналізовано динаміку міграційної мобільності молоді в контексті демографічних перетворень та показано сучасні міграційні тенденції молодих осіб з урахуванням їх цілей та напрямів переміщення.

Виклад основного матеріалу. Молодь у нинішніх її вікових межах (згідно з чинним вітчизняним законодавством, до молоді належить віковий контингент 15-34 років) становить вагому частку населення країни.

На початок 2013 року в Україні проживало 12 982 883 молодих людей, що складало 28,6% від загальної чисельності населення. Зокрема, чоловіки

становлять 51,0% серед усього молодого населення України, а частка сільського молодіжного контингенту становила 27,0% (3 851 483 осіб).

Динаміка чисельності молоді в Україні за типом поселень чітко відображає наслідки демографічних хвиль та специфіку міжпоселенської міграції в країні, а саме – масовий відтік молодих людей із сільської місцевості до міст. Частка молодих городян у загальній чисельності молодіжних контингентів наразі становить 73,0%, при тому що питома вага усього міського населення в Україні складає 68,5%.

Коефіцієнт сальдо міграцій населення України в 2013 році був додатним і становив 7,0 ‰, а коефіцієнт сальдо міграції молоді віком 15-34 роки складав 1,5 ‰. З рис.1 видно, що значною мобільністю вирізняється молодь віком від 17 до 23 років, тобто мова йде про міграційні переміщення населення в освітніх цілях. Крім того, в даній віковій категорії найактивнішими є саме чоловіки. У цілому коефіцієнт сальдо міграції молодих чоловіків у 2013 році становив 2,1‰, а жінок – 1,0 ‰.

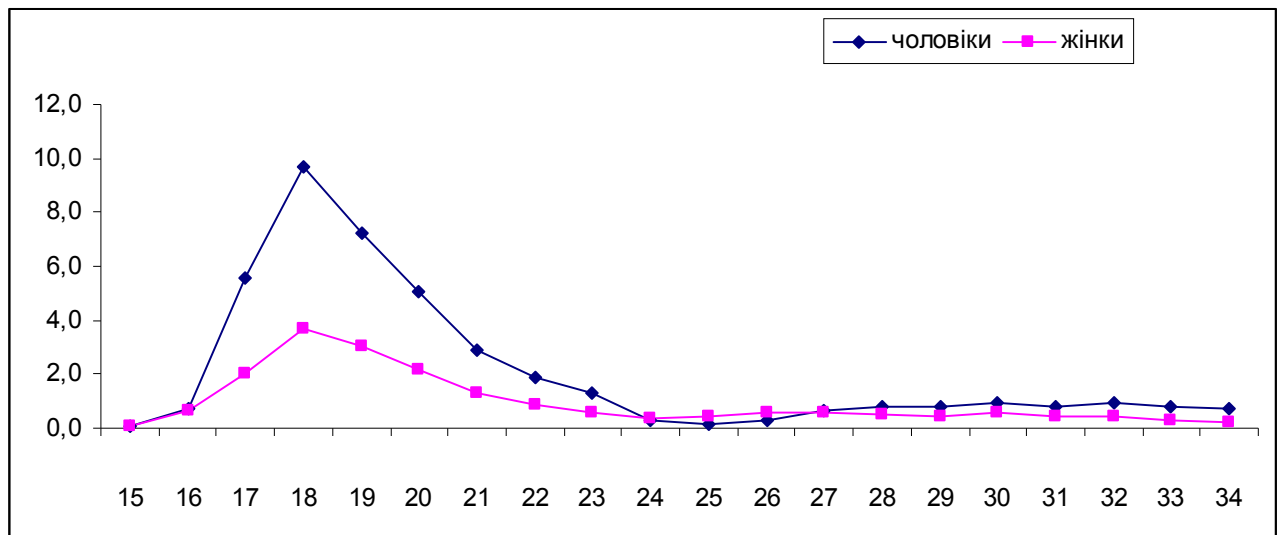

Рис. 1. Відносне сальдо міграції молоді за віком і статтю в Україні, 2013 рік, ‰

Складено автором на основі [3]

У віці 24-27 років активність молодих мігрантів серед жіночого населення дещо перевищила відповідні показники серед чоловіків, але вже починаючи з 28-річного віку тренд знову набуває попередніх співвідношень, коли частка мігрантів-чоловіків переважає над часткою мігрантів-жінок.

Відповідно до таблиці 1, сальдо міграцій молоді України на початку XXI століття було від'ємним і лише у 2006 році набуло додатних значень. Зокрема, міграційне сальдо чоловічого населення стало додатним трохи раніше – у 2005 році. Як видно з таблиці, перехід від міграційного спаду до міграційного приросту гальмувався міграційними процесами серед молодих жінок. Міграційний приріст за рахунок молодих мігрантів у 2006 році забезпечувався майже на 36,0%, у 2007 році – на 37,5%, у 2008 році – на

30,2%, у 2009 році – на 24,6%, а вже у 2013 році – на 38,5%. Крім того, біля 90,0% міграційного приросту населення у віці 15-34 років зумовлено міграцією чоловіків.

Таблиця 1.
Сальдо міграції чоловіків і жінок віком 15-34 років в Україні у 2002-2013 рр., тис. осіб

Роки	Обидві статті	Чоловіки	Жінки
2002	-11,0	-4,1	-6,9
2003	-8,9	-3,5	-5,5
2004	-4,0	-1,1	-2,9
2005	-0,2	0,9	-1,1
2006	5,1	4,5	0,6
2007	6,3	5,7	0,6
2008	4,5	3,5	1,0
2009	3,3	2,4	0,9
2010	0,4	0,5	0,3
2011	0,4	0,4	0,3
2012	3,9	5,5	2,1
2013	1,5	2,1	1,0

Складено автором на основі [3]

Відповідно до статистичних даних частка молоді у загальному міграційному обороті України у 2013 році становила 62,8%. Відповідно до статеві-вікової піраміди на рисунку 2 чітко видно два піки міграційної активності молоді – у 17 років та в 22 роки. Перший пік активності припадає на етап, коли 17-річні чоловіки і жінки закінчують навчання в загальноосвітніх навчальних закладах і включаються в навчальну міграцію. Другий пік, в якому беруть участь випускники ВНЗ, пов'язаний із подальшою міграцією в цілях працевлаштування. Загалом молодь у віці 17-23 років вирізняється високою активністю пересувань зі зміною місця проживання і після 22-річної вікової межі мобільність молоді знижується.

Слід зазначити, що у загальному міграційному обороті молоді більша частка належить жінкам і становить 34,2% серед мігрантів усіх вікових груп та 55,8% серед молодих мігрантів. Починаючи з 25-річного віку інтенсивність міграційних процесів чоловіків і жінок поступово зрівнюється.

Крім того, у загальному міграційному обороті досить висока частка молодих осіб задіяна саме в міжрегіональній міграції та міграції до країн далекого зарубіжжя, що, знову ж таки, відбувається на фоні навчання та працевлаштування молоді. Навчальні міграції підлягають загальним законам «притягання»-«відштовхування». Так, в умовах відсутності якісних та престижних вищих навчальних закладів в місцях проживання, молоді особи змушені їхати на навчання у поселення, де дані структури представлені. Слід зазначити, що бажання отримати високоякісну освіту у закордонних навчальних закладах з метою підвищення своєї конкурентоспроможності на

ринку праці є найважливішим чинником міграції української молоді за кордон.

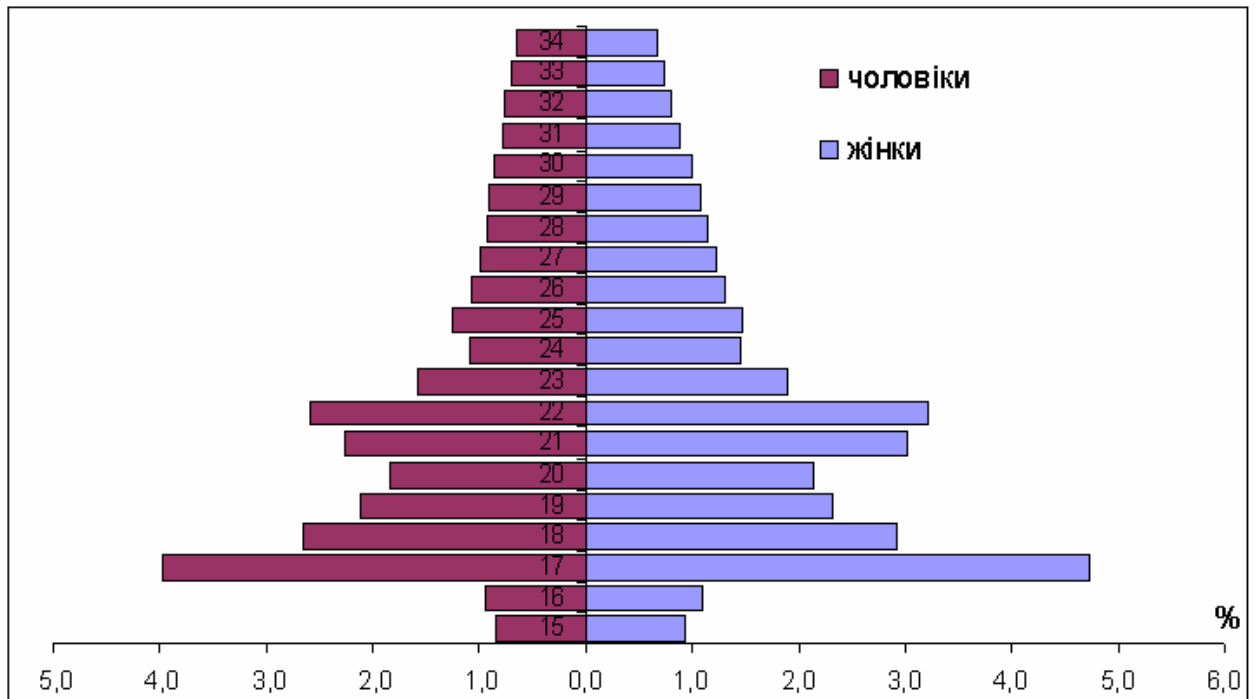

Рис. 2. Статеві-вікова піраміда міграційно-активної молоді у віці 15-34 років в Україні у 2013 році (усі потоки), % загального міграційного обороту
Складено автором на основі [3]

Відповідно до таблиці 2, у внутрішньорегіональних міграційних переміщеннях активну участь беруть молоді жінки (57,0%), тоді як частка чоловіків найвища у міграціях стосовно країн близького і далекого зарубіжжя (62,3 та 71,7% відповідно). Судячи з цього, слід зробити висновок, що із збільшенням відстані міграційного пересування збільшується частка чоловіків та зменшується частка жінок-мігрантів.

Міжрегіональні потоки міграції молоді спрямовані, в основному, до найбільш економічно розвинутих регіонів України, які володіють високим інноваційним та науковим потенціалом (Київська, Харківська, Дніпропетровська, Одеська області тощо).

Загалом у внутрішніх міграційних потоках бере участь 89,7% молоді, тоді як 10,3% надають перевагу країнам далекого і близького зарубіжжя. Потрібно підкреслити, що порівняно із 2009 роком у 2013 році зовнішня міграційна активність виросла на 5,3 відсоткових пункти, оскільки тенденція до навчання і працевлаштування молодих спеціалістів за кордоном щорічно зростає.

Згідно з даними Державної служби статистики України у 2012-2013 навчальних роках в Україні навчалося понад 49 044 іноземних студентів. У 2012-2013 навчальних роках, відповідно до даних Державної служби статистики, в Україні найбільше навчалося студентів з Туркменістану (10 452 особи), Китаю (3 180 осіб), Російської федерації (2 878 осіб), Індії (2 627

осіб), Йорданії (1 943 особи) та Марокко (1 189 осіб). Також здобувають освіти в Україні багато студентів з Туреччини (1 004 особи), Молдови (885 осіб), Сирійської Арабської Республіки (936 осіб), Ірану (679 осіб), Лівану (459 осіб) та Тунісу (463 особи) тощо. Крім того, за українськими знаннями їдуть з В'єтнаму (369 осіб), Пакистану (162 особи) і Малайзії (6 осіб) [3].

Таблиця 2.

Частка молодих чоловіків і жінок у різних міграційних потоках, 2013 рік, %

Міграційні потоки	Обидві статті (% до всього населення)	Чоловіки	Жінки
Внутрішньорегіональна міграція	60,0	43,0	57,0
Міжрегіональна міграція	67,9	46,5	53,5
Близьке зарубіжжя	49,9	62,3	37,7
Далеке зарубіжжя	70,8	71,7	28,3

Складено автором на основі [3]

Привабливість української освіти для іноземців проявляється у відносній її дешевизні та загальній доступності. Особливо масово іноземці почали їхати до України на навчання після введення Болонської системи. Крім того, азіати та африканці вважають українську систему освіти європейською. Невисока вартість навчання приваблює в обласні центри України все більше закордонних абітурієнтів. Так, Харків за роки незалежності країни в чотири рази збільшив кількість іноземних студентів – з 5 тис. до 20 тис. Зростає їх кількість і в Одесі, Львові та Луганську. У Києві в радянські часи навчалися близько 7,5 тис. іноземних гостей, а у 2013 році – близько 9 тис. чоловік. Це є вигідним і для економіки нашої держави, оскільки, наприклад, у 2012-2013 навчальному році за навчання в Україні іноземці заплатили 4,3 млрд. грн. згідно з даними Міністерства освіти і науки України [2].

Водночас кількість українців, які виїжджають навчатися за кордон, дещо менша (біля 33 000 осіб). Згідно з інформацією Інституту статистики ЮНЕСКО п'ятірка країн із найвищою часткою українських студентів виглядає так: Росія, Німеччина, Польща, США та Угорщина. В умовах зростання вимог молоді до якісної освіти на фоні незмінності територіальної організації освітньої системи, роль навчальних міграцій в Україні посилюватиметься.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Молодіжна міграція є частиною загальної міграції населення, зберігає загальні для цього явища риси, але має і свої особливості. Міграційні орієнтації молоді спрямовані чітко в бік регіонів з кращими умовами життя, в напрямку

великих міст. Останнім часом спостерігається тенденція до зростання серед молоді міжнародних потоків і більша їх фемінізація. Особливо слід звернути увагу на підвищення рівня нелегальних міжнародних переміщень серед молоді в останні роки.

Малі міста втрачають молоде населення так само інтенсивно, як і сільські райони, а депресивні регіони можуть втрачати молодь прискореними темпами. Крім того, в міру виснаження ресурсів периферії слід очікувати посиленої конкуренції за молодь між великими містами та регіональними центрами. Оскільки малі і середні міста відіграють найбільш помітну і важливу роль в територіальній організації суспільства, виконуючи функції центрів розселення місцевого та регіонального значення, механічний відтік населення, особливо молодого, створює загрозу стійкості просторового розвитку держави в цілому. Тому різні аспекти молодіжної міграції потребують подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с. 2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua> 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Мостова І.О. Сучасні тенденції міграційної активності молоді в Україні. Розглянуто міжпоселенські аспекти міграції молоді в Україні та розкрито статеві її характеристики. Показано динаміку міграційних переміщень молодих осіб за роками. Досліджено особливості сучасної міграційної ситуації молоді в контексті загального міграційного обороту населення України.

Ключові слова: міграція, молодь, молодіжна міграція, мобільність, міграційний оборот.

Мостовая И.А. Современные тенденции миграционной активности молодежи в Украине. Рассмотрены межпоселенческие аспекты миграции молодежи в Украине и раскрыты половые ее характеристики. Показана динамика миграционных перемещений молодых людей по годам. Исследованы особенности современной миграционной ситуации молодежи в контексте общего миграционного оборота населения Украины.

Ключевые слова: миграция, молодежь, молодежная миграция, мобильность, миграционный оборот.

Mostova I. Modern trends of youth migration activity in Ukraine.
Intersettlement aspects of youth migration in Ukraine and its gender characteristics are under investigation. The dynamics of young people migration is presented by years. Distinctive features of current migration situation of youth in the context of the overall migration turnover in Ukraine are analyzed.

Keywords: migration, young people, youth migration, mobility, migration turnover.